

Postmoderna si epokë e Cash–kulturës

Ka disa vite që zhvillohet një debat i ashpër ndërmjet neomarksistëve dhe neoliberalëve. Së fundi Terry Eagelton ndezi debatin edhe më shumë kur botoi librin «Pse Marksi kishte të drejtë». Neutralët ende nuk kanë përfunduar diagnozën e së tashmes për të thënë se ç’kërkon e nesërmja. Që të gjitha palët e kanë problem pushtetin vendosës që kanë koncernet globale mbi ekzistencën apo mosekzistencën e shoqërive, shteteve, ideologjive.

Si një bombë u prit libri më i ri i profesorit të Letërsisë Angleze dhe filozofit **Terry Eagelton**. Vetëm titulli shpjegon shumëçka: «Pse Marksi kishte të drejtë»¹ (Ullstein, Berlin, 2012 [2011]), kështu titulli i librit! Kjo i bie njëjtte sikur ndonjë filozof shqiptar të shkruante «Pse Enver Hoxha kishte të drejtë?». Përdorim këtë krahasim jo për të paralelizuar peshën intelektuale të këtyre dyve, por për të përshkruar se ç’infarkti mendor shkakton një titull i tillë tek neoliberali i sotëm evropian, për të cilin Marksi është sinonim i diktaturës, komunizmit, dështimit, çnjerëzores, ashtu siç është edhe opinioni i shumicës së shqiptarëve për diktatorin «e shtëpisë», pra jo racional, por më shumë subjektiv.

Në dhjetë kapituj Eagelton merr mundin t’iu kundërvihet tezave kryesore të antimarksistëve, të cilët sidomos dhjetë viteve të fundit kanë fituar terren në diskurset publike. Akademiku i University of Manchester dhe «katoliku marksist» - siç e quan T.E. veten - hedh benzinë dhe përdhos zjarrin edhe më shumë kur përsërit tezën e famshme të duos Marks - Engels në «Manifestin» e tyre «Komunist», e cila thotë: «armët me të cilat aristokracia rrëzoi për toke feudalizmin, janë drejtuar tani drejt saj». Eagelton e formulon në mënyrë pak më moderne: «Pyetja se kush do ta rrëzoi kapitalizmin është e panevojshme. Kapitalizmi është vetë në gjendje që nëpërmjet kontradiktave që përmban ta shkatërroje veten».

Sikur të ishte çuar vetë Marksi prej varri!

¹ Shumica e literaturës së përdorur këtu është lexuar gjermanisht e pjesërisht anglisht.

Këtu nisin kritikën, atakun mediat kryesore evropiane kundër Terry Eagelton dhe e denoncojnë si «apologjet të padhëmbë të Marksizmit» (FAZ, 11.03.2012). Madje edhe më keq gazeta franceze «Liberation» zbuloi se Terry Eagelton duke u përpjekur ta përshkruaj marksizmin sa më njerëzor i vizatoi Marksit një portret si ai i Barbie-t që di vetëm të përkëdhel. Një figuracion që implikon banalizimin e mëtejme të doktrinës marksiste.

Më shumë se sa recensione therrëse kundër një autori të caktuar, trajtesat e tilla janë pjesë e një debati të rindezur ndërmjet neomarksistëve dhe neoliberalëve.

2. VETANATEMIMI I JOMARKSISTËVE

Kur doli nga shtypi libri «Reappraisals. Reflections on the Forgotten 20th Century» (Penguin Press, 2008) i profesorit dhe historianit tashmë të ndjerë britanik **Tony Judt** mediat kryesore amerikane, gjermane, angleze e franceze bënë festë. «Më në fund një “histori” ndryshe, një diskurs që na pushon sytë dhe mendjen nga ato historitë e mërzitshme të intelektualëve të majtë (mendoj se është një aludim në «Epoka e ekstremit» të Eric Hobsbawm, 1994), kështu njëri nga recensentët në «New York Times». Të njëjtin opinion e gjejmë në «Neue Zürcher Zeitung», në «Times» apo në «Libération». Entuziazmi kishte këtë arsye: Tony Judt në librin e tij «Shekulli i harruar 20» portretizon intelektualët si Arthur Köstler, Albert Camus, Edward Said, Primo Levi, Henry Kissinger, Hannah Arendt, Raymond Aron dhe korrigjon biografitë e Louis Althusser, Eric Hobsbawm etj. Siç mund të vërehet që nga emrat kemi të bëjmë me dy klube të ndryshme intelektualësh, të cilët Judt i rreshton ballë për ballë për të konstatuar se; intelektualët marksistë kanë sunduar diskurset e shekullit njëzet çka edhe ka rezultuar në një anatënim të padrejtë të (neo) liberalëve si Camu, Köstler, Aron, Jaspers, Maritain e të ngjashëm!

Entuziazmi i mediave e ka një defekt teknik kur ngul këmbë se libri me ese i Tony Judt-it botuar në vitin 2008 i thirri edhe njëherë mendësisë intelektuale se ekziston edhe një orientim tjetër më serioz, përveç atij marksist. Defekti është një çkalkulim për tre vjet. Tony Judt, tre vjet më

herët, në librin e tij kryesor «Historia e Evropës – nga viti 1945 e deri sot», njërin nga kapitujt (VII) ia kushton pikërisht kësaj lufte kulturore dhe atë shumë më qartë dhe më në formë më argumentuese se sa në esetë që me vonesë i zbulojnë mediat e mëdha (libri i fundit i Judt konsumohet shumë lehtë se sa ai 1100 faqesh mbi historinë e Evropës).

Këtë korrigjim të domosdoshëm e saboton tash Terry Eagleton me librin e tij poashtu bestseller «Pse Marks kishte të drejtë» dhe bën nervoz mediat që shpresuan të kenë shpëtuar nga mallkimi i dominancës së diskursit të majtë, ose asaj mendësie që i kërkonte intelektualit «t'i bashkohet asaj organizate e cila ka shkruar në flamurin e saj luftën kundër neoliberalizmit» (Foucault, Michel. Veprat kryesore, Suhrkamp, Frankfurt, 2008)

SHKOLLAT MARKSISTE

Rusët më kot krekoseshin me programin e Zhdanovit në dorë (teoria e dy blloqeve intelektuale) të jenë konkurrenca e fortë e elitës intelektuale «kapitaliste». Jo pse ajo i kyçte edhe muzhikët e stepave në bllokun e vetë (Nikolai Alexandrowitsch Berdjajew) menjëherë sa të rekrutoheshin në ndonjë organizëm të aparatit shoqëror, porse epiqendra e inteligjencies gjendej mu në kapilarët kryesore të shoqërive kapitaliste. Jo Moska drejtonte timonin e refleksionit dhe kritikës ndaj sistemeve dhe proceseve sociale e ekonomike, por shkolla e Frankfurtit me Adorno-n, Horkheimer, Marcuse, Pollock-un, Benjamin-in e të ngjashëm në krye. Tonelata më rëndë peshonte një fjalë e Sartrit nga Parisi se sa e gjithë zhurma dekadëshë e gjithë «miletit» të bllokut real-socialist (me satelitët bashkë). Një efekt që u pa me lëvizjet e 68-ës në mbarë globin, kur militantët, figurat kryesore të këtyre lëvizjeve endeshin me librat e Sartrit dhe me botimet e Horkheimer dhe Adorno-s .

Tony Judt ka të drejtë kur vajton për mungesën e autoritet dhe me këtë edhe të respektit ndaj elitës intelektuale jomarksiste. Judt, mirëpo, në esetë e tij sugjeron përshtypjen sikur «bota e Zoti» t'i kenë pasur fajet për këtë padrejtësi. Ai nuk lokalizon e identifikon konkretisht fajtorin që ka bllokuar përhapjen e ideve jomarksiste të autorëve që lakmon. Në një mënyrë fajin e

adreson tek mungesa e mobilizimit konkret e organizative të elitave jo të majta. Gjë që nuk qëndron.

KULTURA E KONGRESEVE DHE ZYRAVE TË CIA-S

Po si Moska që përpiquej të përvetësoje fabrikat intelektuale të perëndimit e me këtë edhe opinionin dominues kulturor edhe Washingtoni bënte çmos që të jap alternativat dhe direktivat e veta.

Nga frika që marksistët të mos ndezin revolucione kulturore brenda shoqërive demokratike (kapitaliste) CIA dhe qeveria amerikane krijuan në vitet e 50-ta Kongresin për Liri Kulturore (CFF). Në kryesi të saj u ulën; Bertrand Russell, Karl Jaspers, John Dewey, Benedetto Croce dhe filozofi katolik Jacques Maritain. Kryesisë së gjerë i përkonin edhe ish marksistët si; Albert Camus, Arthur Köstler, Raymond Aron, Ignazio Silone, Sideney Hook e të tjerë. Ky kongres (CCF) hapi zyra në 35 vende të botës. Revistat shkencore e elitare si «Encounter» (Angli), «Preuves» (Francë), «Tempo Presente» (Itali) dhe «Der Monat» (Gjermani) kishin për detyrë të mobilizojnë intelektualët në luftë kundër komunizmit (Judt, Historia e Evropës, Kapitulli VII, Pengiun 2005).

E gjithë kjo Industri nuk ndihmojë fare që në fund të viteve të 60-ta inspirues të lëvizjeve dhe thyerjeve të mëdha kulturore të jenë marksistët. As sot veprat e Russell-it, Jaspers-it, Aron-it, Köstler-it nuk hyn dot në konkurrencë me dominancën që mbajnë teoritë e Adorno-s, Horkheimer-it e sidomos Sartrit dhe pasardhësve të këtyre siç është Eagelton me kompani. Natyrisht që është obligim i specialistëve të shpjegojnë këtë fenomen, mirëpo edhe ne me kapitalin tonë modest intelektual po shohim se masat më shumë identifikojnë veten me literaturën e Slavoj Žižek (Së fundi; Shpirtrat e këqij të zonës qiellore – Lufta e majtë për shekullin 21, Fisher, Frankfurt, 2011) që po si Eagelton (kanë të njëjtën Apologji, veçse i pari teoretizon deri në dhimbje) apelojnë për një atentat ndaj kapitalizmit «para se ai të na mbysë» (TE) të gjithëve.

EAGELTON DHE NEOMARKSISZMI

Që me veprën e tij «Ideologjia – një hyrje» (1991) dukej sheshazi se kah drejtohet akrepi intelektual i Terry Eagelton. Po në këtë libër ai taborizon në një anë Lukasin, Gramscin, Marks-in, Engels-in, Adorno-n dhe Althausen-in e në anën tjetër Schopenhauer-in, Nietzsche-n dhe Freud-in për të definuar në mënyrë sa më koncize bashkëveprimin e Filozofisë, Marksizmit dhe Psikanalizës. Një aksion që nuk u pranua, jo pse erdhi nga shkencëtari i letërsisë Eagelton, por sepse eksperimenti nuk qe i suksesshëm.

Megjithëkëto se Terry Eagelton nuk mund të burgoset në kornizat e «marksistit» e di çdo recensent që së paku ka dëgjuar apo sipërfaqësisht lexuar dy veprat tjera të Terry Eagelton-it. «Ideja e Kulturës» (Gjermanisht përkthyer si: Çka është Kultura, Oxford, 2000) e tij është një ndër teoritë më të mira mbi kulturën. Veprat si «E keqja» (Yale University, 2010), «Hyrje në shkencat e letërsisë» (1988) dhe «Kuptimi i Jetës» (2008) tashmë nuk kanë marrë statusin e veprave standarde nëpër seminarët e akademive përkatëse.

Pikërisht këtu mund ndoshta edhe të dekodojmë formulën e suksesit epokal të intelektualëve të majtë. Ata rrallë bëhen vox prima me programet e tyre ideologjike. Kryesisht ata krijojnë autoritetin dhe seriozitetin duke qenë autorë projektesh historike në fusha të ndryshme shkencore. Gjë që nuk mund të pohohet për konkurrencën aktuale të Eagelton-it, ose për atë brigadën që e numëron Tony Judt, të cilët ai postum i shpall neoliberalë.

Problemi tjetër që «u le terrenin për vete» neomarksistëve është mungesa e një programi konkret neoliberalë. Pas vdekjes së Adam Smith-it (teoria e të cilit po si ajo e Marksit nuk iu përshtaten më rrethanave të shekullit 21) nuk ka më ndonjë elitë intelektuale që do të jepte përgjigje – siç japin Eagelton, Hobsbawm dhe Žižek udhëzime për shekullin 21 – probleme konkrete për zhvillimin intelektual të kapitalizmit.

Debati i nxehtë (më shumë me libra se me paraqitje klasike nëpër gazeta) që po zhvillohet ndërmjet ithtarëve të dy blloqeve të trashëguara intelektuale për dominancë, siç shihet ka natyrën e luftës për mbijetesë, për kontinuitet e më pak për të rimanipuluar botën se «komunizmi ka qenë aksident kolateral i socializmit», siç pretendon të bind Eagelton. Përderisa neoliberalët ende nuk e kanë gjetur derën se si të ikin nga Historia e të bën aktualë – sidomos kur kemi parasysh krizën aktuale ekonomike – neomarksistët janë shndërruar në kapitalistë nga shitja e librave.

Është kjo anatomia e debatit evropian mbi ideologjitë?

Jo. Një përgjigje ka, mirëpo ajo operon jashtë kufijve të dy blloqeve dhe mendësive në fjalë. Më tepër teoria e «neutralëve» ka karakter neutral, diagnostik e kryesisht konfuz.

FUNDI I IDEOLOGJIVE DHE FILLIMI I CASHKULTURËS?

Përtej këtij debati një elitë tjetër e përbërë nga filozofët dhe intelektualët Jeremy Rifkin («Civilizimi empatik», New York, 2009), Peter Sloterdijk («Në brendinë e botës së kapitalit», Frankfurt 2005), Tomáš Sedláček («Ekonomia e së Mirës dhe së Keqes», Oxford, New York, 2011), Byung-Chul Han («Aroma e Kohës», Bielefeld 2009) etj. janë të çliruar fare nga trashëgimia e blloqeve dhe përpiqen duke përshkruar të kuptojnë kohën, pa tentuar që paraprakisht t'ia servojnë asaj programin se si duhet të funksionojë.

Filozofi gjermano-korean Han shpalon arsyen se pse ideologjitë e lartëtrajtuarat i sheh si irelevante për diagnostikimin e postmodernës. Sipas tij (Përtej shoqërive të disiplinës) shoqëritë kanë arritur shkallën absolute të mendësisë së rendimentit (ku çdo gjë matet nga kapaciteti prodhues). Edhe për Sloterdijk ka përcaktuar koha kur njeriu parimisht perceptohej si qenie humane që ka nevojë për liri dhe ekzistencë të virtytshme, sot, ajo, qenia matet sipas konditave krejtësisht tjera si rrjetëzimi kompatibël social (net kultura), forca e tij e konsumimit, rentabilitetit dhe niveli i komfortabilitetit. Për këtë edhe përpjekja e Sedláček për të «humanizuar»

Wall Street-in dhe apeli i Jeremy Rifkin-it për ta përvetësuar «qytetërimin empatik si vetëdije globale».

Sipas kësaj diagnoze del se njerëzimi është zhveshur nga çdo lloj idealizmi, utopie dhe shprese dhe ka hyrë në stadin pragmatik të komoditetit, i cili kushtimisht arrihet vetëm në sajë të pasurisë (kreditkartës). Kjo ka sjellë shoqëritë që të mos kenë mundësi vetkontrollimi. Çdo gjë komandohet (pa kontroll) nga valuta.

Kjo teori diagnostike që u përngjan atyre filozofive të lashta filozofike e religjioze (mallkimi i parasë, pangopësisë, mos solidaritetit) nuk premtion ndonjë potencial për të zëvendësuar as marksizmin praktik e utopik e as neoliberalizmin mbijetues e brutal, por vetëm e bën të qartë se kulaçin e dominimit do të vazhdojnë ta ndajnë edhe për shumë gjatë ideologjitë në fjalë me religjionet e shumta. (Bernë, 17.07.2012)